

Mälestuskilde paater Andreasest

Läti päritoluga kaputsiin, Isa Andreas võttis mind vastu Katoliku Kirikusse Tartus, aastal 1982. Tunnistajateks olid nunnad õde Salvadora ja õde Celesta. Mõni aasta tagasi olin külastanud koos Tallinna katoliiklase Allan Alajaaniga Leedus tuntud kaputsiini munka paater Stanislavsi. See kohtumine jättis mulle kummalise jälje, mis mõjutades mu usulist arengut tekitas ühtlasi minus püsivaid suundumusi Katoliku Kiriku poole. Mulle sai selgeks, et tunnen end kristlasena vaid Katoliku Kirikus. Allan teadis ühtteist mulle rääkida ka tollal Kazahstanis tegutsevast paater Andreasest. Ta soovitas mul talle külla sõita. Olin juba tuttav Tartu Neitsi Maarja Pärispatuta Saamise katoliku kogudusega ja Tartu kirikus teenivate kahe õega. Neilt ja ka Allanilt sain ma isa Andrease aadressi ja juhised, kuidas sinna kohale sõita. Sellest sai ühtlasi minu Kesk-Aasia reise algusjärg, hiljem kujunes see trajektoor üsna sagedaseks: Džambul (linn, kus teenis isa Andreas), kust tavaliselt sõitsin edasi Alma-Ata'sse. Kuna isa Andreas oli kunagi olnud Tartu katoliku koguduse preester, käis ta igal aastal Eestis puhkamas seda põhiliselt ka seetõttu, et sinne kliima oli talle vastuvõetavam. Kui ma õigesti mäletan, siis leidis meie esimene põgus kohtumine isa Andreasega õdede vahendusel aset Tartu koguduse majas, aga seda tunduvalt varem, enne minu esimest Kesk-Aasia reisi.

Olin juba olnud tegev Tartu koguduses lad. keelse ühehäälse liturgilise laulu alal, sest võimalusega praktiseerida gregooriuse laulu liturgias juhutati mind üha sügavamale Üleilmse Kiriku salapärasse ja peenesse vaimu. Niisiis teekond isa Andreasega kohtuma ei alanud tühjalt kohalt. Reisiid minu sihtpunktidesse kulgesid nii rongide kui lennukutega, mis väljusid Moskvast. See teekond võis kesta mõnikord ka üle nädala. Paraku on mu mälu talletunud neis kohtumistest rohkem episoode ja värvikaid stseene kui kronoloogilisi mälestusi. Neis kätkeb küll ka teatud isiklik lugu, mis aga hetkel on väheoluline.

Mäletan seda päeva kui saabusin päikesest lõõskavasse stepialadel paiknevasse kuiva tolmusesse Džambuli linna ja pärast pikka otsimist jõudsin lõpuks kohale, kus asus katoliku kirik. Tegu oli tüüpilise volgasakslaste kogukonnaga ja sealse koguduse liikmed olidki enamasti volgasakslased. Mind võeti siis ja kõikidel kordadel alati vastu soojal ja osavõtlikul toonil – ilmselt jätsin endast mulje kui haruldasest rändurist, kes tuli kaugest põhjast. Kirik kujutas endast ümberehitatud elumaja, mis algselt pidi olema üsna suuremõõtmeline. Terve kirikla paiknes ühel suurel krundil, kus asusid viinamarjaistandus, lille ja köögiviljaaed ning ka ruumikas preestri(koguduse) maja. Mulle meeldis, et kõik oli valge, nii hooned tervikuna kui ka interjööri kirikus ja elumajades. Valgetel seintel rippusid pühapildid, pühakojas ristiteed kujutavad maalid. Vaatamata, et tegu oli juba Uue Missakorraga, võis liturgial ja roosipärjapalvelusel tunda erilist süvenemist – roosipärja loeti monotoonselt, nagu mantrat ja taoline kiretus lubas saavutada teatud avatud meeleseisundi, mis võimaldas kangastuda Neitsi Maarja elu olulistel sõmpunktidel. Palvetekste loeti loomulikult saksa keeles, Püha Missa preestripoolsed osad olid ladinakeelsed. Koguduse laulud ja isegi Kyriale oli tehtud rahvakeelde. Kui saadi teada, et laulan Tartus Katoliku Kirikus liturgiat, tehti mulle mõnikord ettepanek laulda mõnd Kyriale osa ladina keeles. Koguduse organistil õnnestus neid osi ka harmooniumil saata. Vahetult, pärast mu esimest külaskäiku volgasakslaste juurde Džambuli, sain isa Andreaselt suunised ja ülesande midagi kohale viia Alma-Ata koguduse preestriks, kes oli ukraina päritolu uniaat. Sealt alates lisandus minu viibimisele sõprade juures Alma-Atas ja mägedes matkamisele meeldiv võimalus käia sageli Pühal Missal. Sõbrunesin ka sealse koguduse preestriga ja teenisin samuti missadel. Mu tutvusringkond rikastus taas ühe huvitava noore perekonna näol, kes olid selle koguduse liikmed.

Lisaks tutvusin kohaliku preestri läbi ka ühe põrandaaluse leedu nunnakloostri, millest sai huvitav kogemus.

Džambulis ja Alma-Ata's suhtlesin koguduserahvaga saksa ja vene keeles, tollase pealinna koguduse preesriga aga vene keeles. Isa Andreas, olles töötanud Eestis, oskas muidugi üsna vabalt eesti keelt. Sestap lävisin temaga oma emakeeles, mida ta tuntavalt eelistas vene keelele. Oli ju eesti keel neis paigus tundmatu, seega langesid ära igasugu vestluste pealtkuulamise ja samuti võimaliku jälgimise juhtumid. KGB oli tollal eriliselt valvas, ju siis oli põhjust karta. Pea alati, kui reisisin Eestist Kazahstani, oli see kohalikele agentidele teada ja mind käidi otsimas nii mõnelgi korral ühe mu sõbra ja Alma-Ata koguduse preestri juurest. See asjaolu tegi mu viibimise neis paigus mõneti keeruliseks kuna tihti pidin end varjama. Ju siis teati, et tulen Eestist, pealegi seotud katoliiklike ringkondadega. Ometi oli mu põhihuvi vaid matkata mägedes ja süveneda kohaliku kultuuri ning inimeste tavaellu. See Kesk-Aasia rännuperiood kestis mul oma 5-6 aastat ja loomulikult külastasin ma ka teisi liiduvabariike nagu Usbekistan ja Tadžikistan. Ent enamasti viibisin siiski Alma-Atas, kus asusid mu kõige lähedasemad sõbrad. Üks neist, Vladimir Kovaljov, oli elanud ka aastaid Tartus, õppinud ära eesti keele ja laulnud koos minuga Tartus Missadel. Tõsi, hiljem sai temast andunud õigeusklik Alma-Atas, koguduse regent, kuna hariduselt oli ta muusik. Aastaid hiljem astus Vladimir mungaseisusse ja sai ka preestriks. Ta on ka hiljem kuuldavasti käinud korra Eestis ent rohkem me paraku pole kohtunud kuna ilmselt just sel ajal kestis mul üks pikem Eestist äraoleku periood.

Kui tulla tagasi isa Andrease juurde, siis kerkib ta mu mälestustes aegajalt eriti soojalt esile. Samuti need kaks slovaki päritolu nunn. Olid ju nemad minu Katoliku Kirikuga liitumise hetkel põhifiguurideks. Kirikuga ühinesin siis mäletatavasti umbes aasta pärast esimest visiiti isa Andrease juurde Kazahstani, ajal, mil paater viibis Tartus puhkusel. Vestlustes oli p.Andreas tasane ja ettevaatlik kuid samas ka inimlikult osavõtlik. Kui ta oli omas sõiduvees ja rääkis Kiriku teemadel, õhkus temast vaikset kirge ja maksimalismi. Üldse ei olnud võimalik vaidlustada eetika ja moraali aspekte kogu Kiriku ajaloo läbilõikes - olin kohe sunnitud loobuma, kuna ta andis Katoliku Kirikule alati resoluutselt õiguse toomata isegi välja võimalikke alternatiivseid kaalutlusi. Vaatamata taolisele kitsarinnalisusele paistis sellest ometi välja äärmiselt puhta hingega orduinimene, kes oma usus jäi lõpuni truuks Kirikule ja tema õpetusele. Lõppude lõpuks oli ta ka üks nendest, kes pidid kannatama religiooni pärast nõukogude vangilaagris. Meie vestlused leidsid aset peamiselt lõunalauas või teed juues. Muul ajal oli ta enamasti hõivatud kas kirjatöö või kohalike inimestega. Ta oli väga helde ja toetas alati mind reisidel, samuti andis ta mulle kaasa rohkesti huvitavat kirjandust Kiriku õpetuse klassika ja ka ajaloo teemadel. Ta tundus enamasti haiglane ja toitumise äärmise kasinuse ja ettevaatusega. Kogudusevanem Jozeph rääkis mulle pikemalt neist üksikasjadest nagu ka paatri tundlikusest ja haavatavusest. Ta põsed õhetasid ja tal oleks juskui olnud pidev palavik. Ilmselt oli ta vangilaagrist kaasa saanud mitmeid tervisehädasid, mistõttu paistis ta maksimalistina ka siin silma. Kazahstanis võis olla temperatuur +35, tema aga käis toast väljas paksus villases palitus, peas talvemüts ja jalas kalossidega vildid. Eestis olles asi ei muutunud. Suhtlemises inimestega oli tal välja kujunenud vastav taktika, mis oli volgasakslaste juures üks, siin Eestis aga teine. Kazahstanis võis ta teatud ettevaatusega väljenduda pea mistahes teemadel, eriti saksa või eesti keeles. Siin Eestis, Tartu kogudusemaja ruumides muutus isa täiesti nagu teiseks inimeseks. Ta küll puhkas siin, ent kogu ta olek oli kartlik, pinges, kinniselt ebausaldav ja isegi närviline. Milles see avaldus? Et "seintel võisid olla kõrvad", palus ta mul alati, kui Tartus tal külas olin, panna oma küsimused ja arvamused talle kirja paberil, milledele ta siis ka vahetult vastas, samuti paberil. Kohtumine temaga kujunes enamasti kirjavahetuseks ühe laua taga. Teema oli eranditult katoliku kategismusekeskne, muudel elulistel teemadel vestelda ei maksnud unistadagi. See oli asi, millega tuli harjuda, teist võimalust polnud. Jäi üle vaid püüda mõista kuna ka siit

Eestist Kazahstani suunamine oli ilmselt tema elus olnud seotud nii mõnegi valupunktiga. Tavalisest ettevaatlik olemisest sai sissejuurdunud käitumine, millist kohtasin hiljem ka mõne tuntud leedu preestri juures v.a. ehk paater Stanislavs. Inimeste tundlikkus ja valulävi tikub olema erineva iseloomuga.

Oli möödunud oma 15-20 aastat, kui ma kohtusin taas paater Andreasega, aga täiesti uues situatsioonis. Ta võis olla siis oma 90 aastat vana. Balti riigid olid taasiseseisvunud. Oli meie Tartu kiriku juubel, suurpüha või midagi taolist, külas oli palju vaimulikke ning ka tema Lätist kohal esindamas oma ordu. Need, kes teda mäletasid, võisid tõeliselt imestuda. Isa Andreas oli oma orduriietes, nägi isegi noorem välja, pakatas tervisest ja elurõõmust. Kartlikuspingetest polnud enam jälgegi. Ta tundis mind ära ja me vestlesime põgusalt. Kuid Kirikus oli siis juba nii mõndagi teisiti. Ometi oli see ilus päev, mis pani meenutama üht algust, mil tuliselt sai otsitud ja teele asutud. Kuulsin, et isa Andreas suri mõni aasta hiljem oma ordu rüpes. Õnnelikuna...

M.T.

3.juuni 2018.a.